

**EBREJI VARAKĻĀNIEŠU UN APKĀRTNES IEDZĪVOTĀJU
KULTŪRATMIŅĀ: PROFESIONĀLĀ DARBĪBA**

Kaspars Strods
Daugavpils Universitātes
doktora studiju programmas “Vēsture”
1. kursa students

DAUGAVPILS: 2017

Ievads

Pēc 1935. gada tautas skaitīšanas datiem Varakļānos bija 952 ebreji jeb 57,32% no visu iedzīvotāju kopskaita.¹ Viņiem bija noteicošā loma pilsētas uzņēmējdarbībā. 1928. gadā, apmēram 90% no kopējā pilsētas tirdzniecības sektora, piederēja ebreju tautības pārstāvjiem.² Ebreji no vietējiem iedzīvotājiem atšķīrās gan ar savu dzīves veidu, gan reliģiskajiem priekšstatiem. Nereti šīs atšķirības izraisīja neikdienišķas situācijas ebreju un vietējo iedzīvotāju savstarpējās attiecībās.

Profesionālā darbība

Latvijā ebreji ir darbojušies vairākās profesionālajās jomās. Īpaši plaši ebreji bija pārstāvēti tirdzniecības sektorā. Boriss Volkovičs raksta, ka ebreju pamatnodarbošanās Latgalē bijusi amatniecība un sīktirdzniecība.³ Izņēmums nebija arī Varakļāni.⁴ To uzsver arī Varakļānu iedzīvotāji savās atmiņās. Piemēram, Anna Strode savās atmiņās norāda uz kādu ebreju Dodki, kurš esot *nodarbojies ar lupatu uzpirkšanu*, kā arī stāsta *par ebreju veikaliem, kuru visvairāk bijis uz Rīgas ielas*.⁵ Viņa stāsta, ka *ebreju tirgotāji diezgan uzstājīgā formā bieži aicinājuši garām ejošos cilvēkus iepirkties savos veikalos un, lai veicinātu preču noietu, pret viņiem bijuši ļoti pretimnākoši*.⁶ Kā piemēru viņa min situāciju, kad kāds no varakļāniešiem, ko kaimiņi ikdienas saskarsmē saukuši par Onti, viņa veikalā esot *iegādājies velosipēdu uz parāda*. Netieši apliecinot latgaliešiem raksturīgo tendenci sadzīvē saīsināt pazīstamo cilvēku vārdus, tuvinot tos iesauku formām, viņa stāsta, ka *Dodke ne tikai iepircis, bet arī mainījis lupatas pret dažādām precēm, piemēram, siļķēm*.⁷ No A. Strodes stāsta var uzzināt, ka Varakļānos uz tās pašas Rīgas ielas joprojām esot saglabājusies māja, kurā vēl padomju laikā darbojies *ebreju tautības frizieris Joppe. Šajā mājā viņš vienlaicīgi esot dzīvojis un darbojusies arī*

---

¹Salnītis, V (sast.), Skujenieks, M. (red.) (1936). *Ceturta tautas skaitīšana Latvijā 1935. gadā.*, 1. Iedzīvotāju skaits, dzimums un pavalstniecība, Rīga, 530. lpp. [elektroniskais resurss] <http://www.csb.gov.lv/dati/e-publikacijas/ceturta-tautas-skaitisana-latvija-1935gada-39161.html>, sk. 03.05.2015.

²*Latvijas ebreju kopienas vēsture*. (1990). Muzejs Ebreji Latvijā (MEL), D(3) B – 780, [kopija mašīnrakstā, angļu valodā]. Izraēlā: Museum of the Jewish Diaspora, 1. lpp.

³Volkovičs, B. (2008). Ebreji Latvijā laikā starp diviem pasaules kariem (Ievadlekcija). Grām: Menahems, B. (gal. red.) *Ebreju iznīcināšanas vietas 1941. – 1945.*, Rīga: Šamir, 9. lpp.

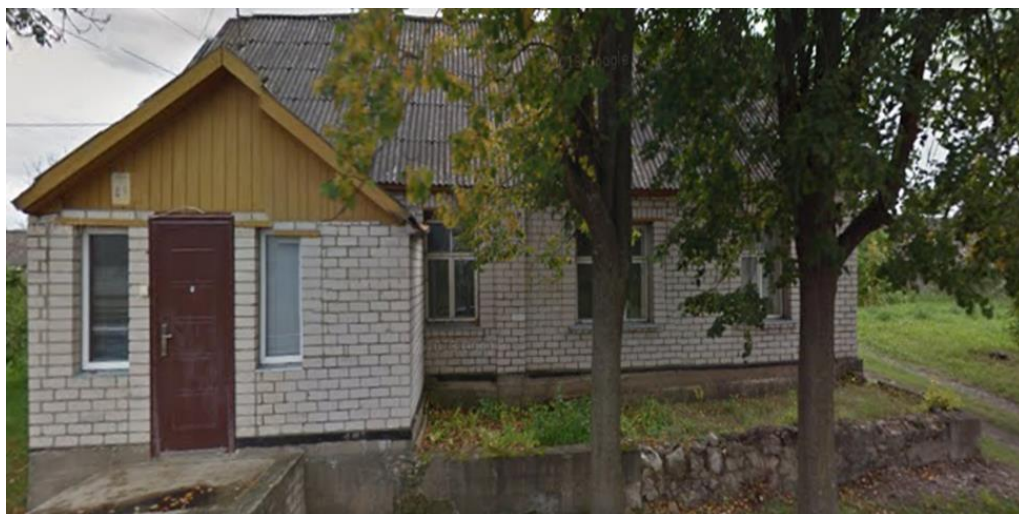
⁴Ročko, J. (2008). *Holokausts Latgalē: Rēzekne, Ludza, Krāslava, Varakļāni*. Grām: Menahems, B. (galv. red.) *Ebreju iznīcināšanas vietas 1941. – 1945.*, Rīga: Šamir, 209. lpp.

⁵Strods, K. (2013). *Intervija ar Annu Strodi*. Autora personīgais arhīvs, AS 1-2013, 2. lpp.

⁶Turpat, 2. lpp.

⁷Turpat, 2. lpp.

viņam piederošā frizētava.⁸ Šīs ēkas esamību apstiprina arī foto, kurā redzamā ēka atbilst iepriekš minētajam aprakstam.

1. attēls. Ebreju friziera Joppes dzīvojamā ēka.⁹

Divas citas varakļānietes – Anna Grigale, tāpat kā A. Strode savās atmiņās arī stāsta par ebreju Dodki, kurš *braukājis pa tuvāko apkārtni un vācis lupatas, iemainot tās pret dažādam saimniecībā noderīgām precēm – adatām, diegiem, ziepēm* (Grigale, 2014, 5) u.c. Atšķirībā no A. Strodes, A. Grigale atceras, ka ebreja īstais vārds bija *Dove Dimants*¹⁰, netieši apliecinot latgaliešiem raksturīgo iesauku došanas tendenci. Arī Helēna Sārna, stāstot par macas ēšanu, piemin ebrejus *Dodkes, kuri dzīvojoši uz Rīgas ielas*.¹¹ Izvērtējot abas intervijas, var saskatīt latgaliešu kolektīvās atmiņas iezīmes. To uzsver arī Moriss Halbvakss (*Maurice Halbwachs*), akcentējot, *ka atsevišķas privātas atmiņas tiek saprastas tikai kontekstā ar grupas atmiņām; šīs grupas var iekļaut ģimenes, organizācijas un valstis*.¹² Intervijas liecina, ka tajās minētais Dodke ir aktīvi komunicējis ar vietējiem iedzīvotājiem, vienlaicīgi palīdzot atbrīvoties gan no mājās nevajadzīgām lietām, gan arī, piegādājot kā maiņas precī dažādas mājsaimniecībā noderīgas lietas, ļāvis ietaupīt laiku. Tā vietā, lai pēc adatas

---

⁸Strods, K. (2013). *Intervija ar Annu Strodi*. Autora personīgais arhīvs, AS 1–2013, 3. lpp.

⁹Strods, K. (2014). Ebreja friziera Joppes dzīvojamās ēkas foto. Rīgas iela. Autora personīgais arhīvs, KS 4–2014.

¹⁰Strods, K. (2014). *Intervija ar Annu Grigali*. Autora personīgais arhīvs, AG 1–2014, 5. lpp.

¹¹Seļma, N. (2010). *Intervija ar Helēnu Sārnu*. Virtuālais muzejs Ebreji Latgalē. [elektroniskais resurss] <http://regionalistika.lv/lv/exposition/varaklani>, sk. 10.04.2014.

¹²Britton, D. (2012). What is Collective Memory? [elektroniskais resurss] memorialworlds.com/what-is-collective-memory/, sk. 10.04. 2014.

vai ziepēm dotos uz veikalu, Varakļānu un to apkaimes iedzīvotāji varēja pievērsties citiem darbiem savās mājsaimniecībās. Tādējādi ebreja Dodkes tēls stāstos ir iezīmēts ne tikai kā praktisks tirgotājs, bet arī kā vietējiem iedzīvotājiem izpalīdzīgs un labvēlīgs, kurš bieži spējis ierasties īstajā laikā un īstajā vietā.

Līdzīgi kā stāstos par Dodki, arī Veronika Broka atceras kādu tirgotāju, kuru vietējie iedzīvotāji bija *iesaukuši par Djuelīti*¹³, kas izskaidrojams ar latgaliešu *interesi par citu cilvēku dzīvi, uzvedību un morālo stāvokli*.¹⁴ Iesaukas deminutīva forma apliecina latgaliešu etnomentālītāti, viņiem raksturīgo labvēlīgo attieksmi pret pieminētā ebreja darbību un attieksmi pret citu tautību pārstāvjiem. *Djuelītis* arī esot nodarbojies ar tirdzniecību, un pie viņa īpaši gājuši bērni, kuriem viņa veikalā bijusi iespēja iegādāties *dažādas lietas priekš skolas, un daudz ko citu*.¹⁵

Nereti sadzīvē, tāpat kā latgaliešu folklorā un literatūrā, balstoties uz novērojumiem par ebreju atšķirīgo izrunu, viņu ārējo izskatu, komunikācijas manierēm, raksturu u.c. iezīmēm *ebreju personvārdiem viņu tipizācijas un komiskā nolūkā*¹⁶ tika piešķirtas arī negatīvākas formas, piemēram, *Abramka, Joske, Icke*, bet citviet – *Ābrameņš, Zeļuks, Odumiņš* u.c.¹⁷ Tā latgaliešu sadzīvē ebreju vārdi tika variēti pozitīvā, neitrālā vai negatīvā amplitūdā.

To apliecina Staņislavs Garančs, kurš papildina stāstus par ebreju tirgošanās manieri ar citām iezīmēm, norādot, ka viņi tiešām nereti preces deva uz parāda, bet starp viņiem bija arī tādi, kuri, savas preces dodot bez pilnas to cenas apmaksas, pēcāk iekasēja papildus maksu, respektīvi, *deva uz procentiem*. Stāstot par ebreju veikalu preču sortimentu, S. Garančs norāda, ka *šajos veikalos bija pieejams tas pats, kas Rīgas veikalos*.¹⁸ To apliecina arī V. Broka, kura savās atmiņās piemin, ka *preces tika dotas uz parāda*, un atzīmē, ka *ebreju veikalos varēja iegādāties visu ko vien cilvēks vēlēties*.¹⁹ Salīdzinot šo informāciju, skaidri iezīmējas ebreju spēja un apsviedīgums, jo veiksmīgai tirdzniecībai bija nepieciešama ne tikai pretimnākšana, bet ebreji vienlaicīgi izmantoja arī komunikācijā iegūto informāciju par pircēju materiālajām iespējām, tādējādi izvēloties sev visizdevīgāko preču noieta paņēmieni.

---

¹³Strods, K. (2014) *Intervija ar Veroniku Broku*. Autora personīgais arhīvs, VB 1–2014, 3. lpp.

¹⁴Zeile, P. (2006). *Latgales kultūras vēsture: no akmens laikmeta līdz mūsdienām*. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 290. lpp.

¹⁵Strods, K. (2014) *Intervija ar Veroniku Broku*. Autora personīgais arhīvs, VB 1–2014, 3. lpp.

¹⁶Senkāne, O. (2012). Žydi. Grām: Šuplinska, I. (galv. red.) *Latgales lingvoteritoriālā vārdnīca I*. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 837. lpp.

¹⁷Turpat, 837. lpp.

¹⁸Strods, K. (2014). *Intervija ar Staņislavu Garanču*. Autora personīgais arhīvs, SG 1–2014, 3. lpp.

¹⁹Strods, K. (2014) *Intervija ar Veroniku Broku*. Autora personīgais arhīvs, VB 1–2014, 2. lpp.

Arī Jānis Bogdanovs savās atmiņās norāda, ka *ebreji bijuši tirgotāju tauta*.²⁰ Tāpat kā iepriekš minēto respondenti, arī J. Bogdanovs akcentē Varakļānu ebreju zīmīgāko nodarbošanos, sakot, ka tur *bijuši ebreji, kuri braukājuši pa lauku rajoniem un tirgojušies ar zemniekiem, un nereti devuši preces arī uz parāda*.²¹ Tādējādi ne tikai Varakļānos, bet arī daudzviet Latgalē ebreju tirgotāji realizēja ne tikai savu tiešo biznesa mērķi, respektīvi, pārdeva preci, bet, kā uzskata vēsturnieks Kārlis Počs, viņi *daudzās vietās bijuši arī vienīgie sakaru uzturētāji starp zemnieku un pilsētu, jo braukājot no viena ciema uz otru labprāt runājušies, apmainījušies ar citviet dzirdēto, izplatījuši dažādu informāciju (..) dodot iespēju zemniekiem uzzināt jaunākās ziņas no pilsētas*.²²

Kādreizējā Stirnienes ciema iedzīvotāja Velta Bāliņa atceras, ka viņas ģimenei bijušas labas attiecības ar Goldbergu ģimeni no Varakļāniem. Tā *Jankelis Goldbergs esot vienojies ar viņas tēvu un ierīkojis veikalu vienā no Stirnienes muižas dzīvojamajām ēkām*.²³ Tāpat V. Bāliņa atceras, ka *Jankeļa Goldberga meita Leja apprecējās ar ebreju Barisu no Rēzeknes, kurš vēlāk peļņas nolūkos iegādājies zirgu un vedis malku no meža uzpircējiem uz Stirnienes staciju*.²⁴

Tomēr negatīvais varakļāniešu stāstos atspoguļojas maz, tāpēc ir jāpiekrīt A. Milta viedoklim, ka *latgalīšu priekš i bādās, dažaidās attīksmēs mozōk izteikta diferece storp dažaidim vacuumim, tauteibom nakai pōrejā Latvijā*.²⁵

Varakļānos darbojies arī avīžu kiosks, ko savās atmiņās atceras B. Dimante. Kiosks *esot piederējis viņas mātei*. Kioskā tikušas pārdotas avīzes latviešu un jidiša valodās.²⁶ Interesantu faktu B. Dimante min saistībā ar viņas mātei piederošā kioska darbības pārtraukšanas mēģinājumu. Viņas māte devusies pie *Mordehaja Dubina* ar lūgumu, lai viņš *palīdz turpināt kioska darbību*, ko M. Dubins arī nokārtojis. B. Dimante arī piemetina, ka *Mordehajs Dubins bija labs Kārļa Ulmaņa draugs*.²⁷ Māris Goldmanis uzsver, ka pēc Kārļa Ulmaņa apvērsuma 1934. gadā *Mordehajs Dubins darbojies kā Galvenais referents minoritāšu izglītības jautājumos prezidenta Kārļa*

---

²⁰Vītola, G. (2014). *Intervija ar Jāni Bogdanovu*. Autore personīgais arhīvs, JB 1–2014, 1. lpp.

²¹Turpat, 1. lpp.

²²Počs, K. (2007). Ebreju ienākšana Latvijā. *Reliģiskā dažādība Latgalē: mērojot ceļu uz dialogu*. 2007. gada 3. aprīļa konferences materiāli, Rīga: Latvijas Bībeles biedrība, 167. lpp.

²³Bāliņa, V. (2002). *Skolotājas V. Bāliņas atmiņas par Goldbergu ģimeni Stirnienes muižā, vēlāk Varakļānos 20. gs. 30. g. un 1940 – 1941. g.* Muzejs Ebreji Latvijā (MEL) D (3) 3101, pl. 7236, 1. lpp.

²⁴Turpat, 2. lpp

²⁵Mīlts, A. (1997). *Latgalīšu raksturs*. Tāvu zemes kalendārs. Rēzekne: LKCI, 115. lpp.

²⁶Strods, K., Gehta, M. (2014). *Intervija ar Blūmu Dimanti*. Autora personīgais arhīvs, BD 1-2014, 5. lpp.

²⁷Turpat, 9. lpp.

*Ulmaņa valdībā, viņš, pēc Goldmaņa teiktā, ieguvis ekskluzīvas tiesības, tāpēc varēja tikt uzskatīts par Latvijas ebreju minoritātes līderi.*²⁸ To apstiprina arī Valdis Lumans rakstot, ka (...) *M. Dubinam bija cieša saikne ar Zemnieku Savienību un bijušas stiprās, draudzīgās savstarpējās attiecības ar Kārli Ulmani. Pateicoties šīm personiskajām attiecībām ar Ulmani, Dubins un partija Agudat ieņēma privilēģētu vietu jaunajā valdībā.*²⁹ Tādējādi jāsecina, ka šīs labvēlīgās attiecības un ciešā draudzība ar Kārli Ulmani ļāva Dubinam panākt dažādus pozitīvus lēmumus par labu Latvijas ebreju kopienai.

Tāpat B. Dimante stāsta, ka citam turīgam ebrejam *Jankelam Psavko piederējis veikals, kurā tirgoja degvīnu.*³⁰ Šo informāciju apstiprina arī novadpētnieciskajā literatūrā atrodamā informācija, kurā minēts, ka 1935. gadā varakļānietim I. Psavko piederējis vīna un degvīna tirgotava.³¹ Savukārt Josifs Ročko raksta, ka vietējiem *pagrīdes komunistiem* Jankelis Psavko nav patīcis, jo viņam piederējis ne tikai *alkohola veikals*, bet viņš esot bijis arī *aizsargs*. *Vietējie pagrīdes komunisti* esot domājuši, ka J. Psavko *par viņiem nemitīgi ziņojot priekšniecībai un piedēvējuši viņam iesauku Jankels-Mosers (stukačs).*³² Tādējādi pat vietējie ebreji nereti izrādījuši savu attieksmi un reizē neuzticību pret Jankeļa Psavkas iespējamajām darbībām.

No intervijām kopumā var secināt, ka varakļāniešu kolektīvajā atmiņā ebreji pārsvarā tiek raksturoti kā tirgotāju tautu, ko lielā mērā apliecina arī latviešu literatūra. Piemēram, mūsdienu pētniece Ieva Kalniņa norāda, ka ebreju sīktirgotāja tēls sastopams *Annas Brigaderes drāmā „Raudupiete”*³³, plašā sabiedrībā pazīstami ir R. Blaumaņa Joskes un Ābrama tēli, bet mūsdienās uz skatuves atraktīvu ebreja tēlu latgaliešu autora Bronislava Valpītra lugā „Patentēts inteliģents” atveido Rēzeknes Tautas teātra aktieris Aldis Leidums.

---

²⁸Goldmanis, M. (2009). *Ebreji Latvijā II (16. gs. – 20. gs. beigās). Mordehaja Dubina politiskā un kulturālā darbība Latvijā 1918.–1940. gadā*. Rīga: Latvijas Universitāte, [elektroniskais resurss] http://www.academia.edu/4029987/Mordehajs_Dubins, sk. 14.04.2015.

²⁹Lumans, O. V. (2006). *Latvia in World War 2*. New York: Fordham University Press. First edition, p. 217.

³⁰Strods, K, Gehta, M. (2014). *Intervija ar Blūmu Dimanti*. Autora personīgais arhīvs, BD 1–2014, 7. lpp.

³¹Piļpuks, J. (2002). *Varakļānu novads 1920. – 1940. gadā*. Grām.: Sondors, K. (galv. red.) *Varakļāni un varakļānieši*. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 47. lpp.

³²Рочко, Й. (2003). *Варакляни*. Grām.: Иосиф Штейман, Дмитрий Олехнович, Борис Волкович, Иосиф Рочко и.с. *Холокост в Латгалие*. Даугавпилс: Даугавпилсская еврейская община, 109. – 111. л.

³³Kalniņa, I. (2006). *Ebreju tēli A. Brigaderes daiļradē*. Grām.: Vasiļjeva, E. (galv. red) *Ebreju teksts ebreju kultūrā*. Daugavpils: Saule, 182. lpp.

Tomēr Varakļānos ir dzīvojuši arī tādi ebreju tautas pārstāvji, kuri rūpējušies par savas tautas nākotnes iespējām. 20. gadsimta 30. gados Varakļānu ebreji savas tautas jaunās paaudzes izglītošanai ir uzturējuši pamatskolu. Varakļānu iedzīvotāji atmiņās arīdzan bieži piemin skolas direktoru Leibi Joffi. Piemēram, varakļānietis J. Bogdanovs uzsver, ka *Joffe bijis viņam ļoti labs draugs*³⁴, Joffi atceras arī cita varakļāniete Veronika Broka, kura klāt stāsta, ka *pēc Otrā pasaules kara esot saglabājusies ebreju skolas direktora dzīvojamā māja*.³⁵ Lai arī karš būtiski izmainīja Varakļānu ebreju kopienas skaitlisko sastāvu, intervijās ir norādes arī par pēckara laika ebreju darbību.

Vairākas intervijas vieno kopēja iezīme: Varakļānos palikušie ebreji galvenokārt nodarbojās ar tirdzniecību. To, piemēram, uzsver J. Bogdanovs stāstā par ebreju Arkādiju, *kurš tirgojies bufetē*.³⁶ Stāstā norāde, ka Arkādijs bufete *piederēja*, liecina, ka iedzīvotāju domāšanā ilgstoši vēl saglabājās pirmskara pieredzes stereotipiskums. Līdzīgi, kā J. Bogdanovs arī Staņislavs Garančs stāsta par kādu ebreju Lutriņu, kuram padomju laikā esot *piederējusi bufete*.³⁷ No šiem stāstiem var secināt, ka arī padomju laikā Varakļānu ebreji centās iekārtoties valsts tirdzniecības uzņēmumos. To apliecina arī A. Strodes stāsts, kurā ir tieša informācija par Varakļānos pašlaik vienīgo ebreju Segalu, kurš jau pēc PSRS sabrukuma strādājis maiznīcā, un šo maiznīcu tautā dēvēja par *Segala maizes ceptuvi*.³⁸ Turklāt arī Varakļānos, līdzīgi kā citviet Latvijā un Latgalē, ir bijuši ebreji, kuri darbojušies arī pilsētas administrācijā jeb *pilsētas izpildkomitejā*.³⁹

Redzams, ka Varakļānu iedzīvotāju stāstos diezgan reti pavīd norādes, ka starp ebrejiem ir bijuši arī citu profesiju pārstāvji, tostarp ārsti, mākslas darbinieki vai politiķi.

Varakļānu ebreja Paula Tessela sarakstītajās atmiņās atrodama informācija par diviem *ķīmiķiem Pokrovski un Dueli. Duels esot bijis ebreju tautības pārstāvis. Pokrovskis, lai arī nav bijis ebrejs, esot bijis ļoti cienījams cilvēks Varakļānu ebreju kopienā*.⁴⁰ Atrodamā informācija novadpētnieka J. Blusanoviča rakstā liecina, ka

---

³⁴Vītola, G. (2014). *Intervija ar Jāni Bogdanovu*. Autore personīgais arhīvs, JB 1–2014, 2. lpp.

³⁵Strods, K. (2014) *Intervija ar Veroniku Broku*. Autora personīgais arhīvs, VB 1–2014, 3. lpp.

³⁶Vītola, G. (2014). *Intervija ar Jāni Bogdanovu*. Autore personīgais arhīvs, JB 1–2014, 4. lpp.

³⁷Strods, K. (2014). *Intervija ar Staņislavu Garanču*. Autora personīgais arhīvs, SG 1–2014, 4. lpp.

³⁸Strods, K. (2014). *Intervija ar Annu Strodi*. Autora personīgais arhīvs, AS 2–2014, 3. lpp.

³⁹Turpat, 4. lpp.

⁴⁰Tessel, P. (2000). *Flight from hell. A true story of the Holocaust*. Creative Arts Book company. Berkely, California: Donalds. Ellis, 4. lpp.

provizoram Pokrovskim piederēja aptieka, kas atradusies uz Rīgas un Daugavpils ielu krustojuma. Savukārt ebrejs Manuels Duels 1930. gadā atvēris savu *drogu veikalu*. Vietēji iedzīvotāji bija iesaukuši viņu par *svātu Jezupu*, jo Duellam bijusi *kupla bārda un miermīlīgs raksturs*.⁴¹ Piedēvētā iesauka norāda uz M. Duella personīgajām rakstura īpašībām un vietējo iedzīvotāju pozitīvo attieksmi pret minēto personu. Tāpat Varakļānos darbojās arī ebreja Gutmana aptieka, diemžēl, kad pilsētā iegāja vācu karaspēks, viņš *noindēja savu ģimeni un vēlāk arī pats sevi*.⁴²

Varakļāniete A. Vecstaudža stāsta, ka vietējo iedzīvotāju vidū atpazīstams bijis ebreju tautības ormanis *Blats*, kurš viņu vedis no Varakļāniem līdz Stirnienei.⁴³ A. Vecstaudža īpaši izceļ Blata laipnību, piemēram, aukstā laikā viņš pasažieriem apsedzis kājas ar segu.⁴⁴ Pieejamā informācija apliecina, ka Varakļānos 20. gs. 30 gados tiešām darbojies iepriekš minētais ormanis Boruchs Blats.⁴⁵

Populāra nodarbošanās starp ebreju tautības pārstāvjiem bija arī linu uzpirkšana. B. Smeltere stāsta, ka viņās tēvam bijis *bagāts ebreju draugs*, kurš nodarbojies ar linu uzpirkšanu.⁴⁶ Vēsturnieks Vladislavs Malahovskis norāda, ka *nodibinoties valsts linu monopolem, lielākā daļa linu pieņemšanas punktu Latgalē atradās ebreju uzņēmēju rokās* (...).⁴⁷ Attiecīgo situāciju “sekmēja” arī paši latgaliešu zemnieki, kuri nebija ieinteresēti uzņemt praktisku darbu attiecīgajā nozarē un nereti pārdeva sev piešķirtos linu uzpirkšanas punktus ebrejiem.⁴⁸ Piemēram, Varakļānos linu pieņemšanas punkti piederēja ebrejiem Altermanam un Jakubsenam, lai arī juridiski īpašnieki bija ar latgaliskiem uzvārdiem.⁴⁹

Dažādos avotos pieejamā informācija liecina, ka 20. gadsimta 20. – 30. gados Varakļānu pilsētas (miesta) valdē darbojās arī vairāki ebreju tautības pārstāvji. Tā piemēram, 1938. gadā uzņemtajā foto attēlā redzami Varakļānu pilsētas valdes locekļi,

---

⁴¹Blusanovičs, J. (2003). Veselības aprūpe Varakļānos. Grām.: Sondors, K. (galv. red.) *Varakļāni un varakļānieši*. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 163. lpp.

⁴²Turpat, 163. lpp.

⁴³Strods, K., Pecerskaja, A. (2015). *Intervija ar Antoņina Vecstaudža*. Autora personīgais arhīvs, AV 2–2015, 2. lpp.

⁴⁴Turpat, 2. lpp.

⁴⁵B/a, (1936). *Latvijas 1936.g. tālrunu abonamentu saraksts*. Rīga: Pasta un telegrāfa departaments, 1190.

⁴⁶Strods, K., Pecerskaja, A. (2015). *Intervija ar Bronislavu Smelteri*. Autora personīgais arhīvs, BS 1–2015, 2. lpp.

⁴⁷Malahovskis, V. (2014). *Mērnīeku laiki Latgalē (20. gadsimta 20. gadi)*. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 182. lpp.

⁴⁸Turpat, 183. lpp.

⁴⁹Turpat, 183. lpp.

starp kuriem ir ebreji Hane Joffe, Kagans Joffe-Proika, un Jankels Psavka.⁵⁰ Pieejamā informācija norāda, ka par Varakļānu pilsētas domes priekšsēdētājiem un deputātiem arī līdz 1934. gadam ievēlēti ebreju tautības pārstāvji, piemēram, Leiba-Joffe, Zalamans Hnochs, Zalamans Gutmans, Bērs-Pinchos Švarcs u.c.⁵¹ Jāuzsver, ka gan Bērs-Pinchos Švarcs⁵², gan Zalamans Hnochs⁵³ bija ieņēmuši arī Varakļānu pilsētas (miesta) valdes priekšsēdētāja amatu.

Iepriekš minēto informāciju apliecina arī novadpētnieks J. Piļpuks, kurš norāda, ka pēc vietējo iedzīvotāju atmiņām ir ziņas, ka līdz 1934. gadam pilsētas valdē darbojušies vairāki ebreji.⁵⁴ Šo faktu netieši apstiprina Josifs Ročko, rakstot, ka valsts prezidenta Jāņa Čakstes vizītes laikā Varakļānos toreizējais miesta pārvaldes vadītājs ebrejs *Gecls Gutmans* ar svētku uzrunu vērsies pie valsts vadītāja.⁵⁵ Var pieņemt, ka viņš ir iepriekš ārsta J. Blusanoviča rakstā pieminētais aptiekas īpašnieks. Tādējādi tieši tiek apstiprināta informācija, ka ebreju tautības pārstāvji ieņēmuši augstākos amatus Varakļānu miestā un vēlāk – pēc pilsētas statusa iegūšanas 1928. gadā – arī Varakļānu pilsētas administratīvajā pārvaldē.

Cits Varakļānu ebrejs Avrams Tessels stāsta, ka *viņa tēvs bijis miesnieks* un viņš pats *13. gadu vecumā finansiālu problēmu spiests arīdžan uzsāka darbu miesnieka arodā*.⁵⁶ Tas norāda, ka Varakļānu ebreju kopienā bijuši arī nabadzīgi ebreji.

Apkopojot pārskatu par Varakļānu ebreju nodarbošanās veidu atspoguļojumu latgaliešu atmiņās, var secināt, ka ar respondentu etnamentalitāti *saistītie strāvojumi, dziņas un iekodējumi lielā mērā nodrošina kultūratmiņas saglabāšanu*.⁵⁷ Priekšstats par ebreju nodarbošanos vietējo iedzīvotāju atmiņā ir saglabājies nesaraustītā, nenoteiktā, bet vairāk vai mazāk viengabalainā, organiskā veidā, ar zināmām stāstītāju stila iezīmēm.

---

⁵⁰Piļpuks, J. (2003). Par Varakļānu pašvaldībām. Grām.: Sondors, K. (galv. red.) *Varakļāni un varakļānieši*. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 21. lpp.

⁵¹B/a, (1929). Citu iestāžu sludinājumi. Paziņojums. *Valdības Vēstnesis*, 12. janvāris, 3. lpp.

⁵²B/a, (1926). Saistošie noteikumi par sanitāro uzraudzību Varakļānu miestā. *Valdības Vēstnesis*, 29. novembris, 2. lpp.

⁵³B/a, (1931). Varakļānu pilsētas domes vēlēšana. *Valdības Vēstnesis*, 9. aprīlis, 8. lpp.

⁵⁴Piļpuks, J. (2003). Par Varakļānu pašvaldībām. Grām.: Sondors, K. (galv. red.) *Varakļāni un varakļānieši*. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 23. lpp.

⁵⁵Рочко, Й. (2003). Вараκляни. Grām.: Иосиф Штейман, Дмитрий Олехнович, Борис Волкович, Иосиф Рочко, у.с. *Холокост в Латгалие*. Даугавпилс: Даугавпилсская еврейская община, 110. л.

⁵⁶Tessels, A. (1972). 2. *Pasaules kara veterāna Āvrama Tessela atmiņas (dzim. 1914. g. Varakļānos)*. Muzejs Ebreji Latvijā (MEL) D(3) 3198, pl. 7675, 1. lpp.

⁵⁷Zeile, P. (2006). *Latgales kultūras vēsture: no akmens laikmeta līdz mūsdienām*. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 285. lpp.

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERĀTURA

Avoti

1. B/a, (1926). Saistošie noteikumi par sanitāro uzraudzību Varakļānu miestā. *Valdības Vēstnesis*, 29. novembris, 2. lpp.
2. B/a, (1929). Citu iestāžu sludinājumi. Paziņojums. *Valdības Vēstnesis*, 12. janvāris, 3. lpp.
3. B/a, (1931). Varakļānu pilsētas domes vēlēšana. *Valdības Vēstnesis*, 9. aprīlis, 8. lpp.
4. B/a, (1936). *Latvijas 1936.g. tālrunu abonamentu saraksts*. Rīga: Pasta un telegrāfa departaments, 1190.
5. Bāliņa, V. (2002). *Skolotājas V. Bāliņas atmiņas par Goldbergu ģimeni Stirnienes muižā, vēlāk Varakļānos 20. gs. 30. g. un 1940 – 1941. g.* Muzejs Ebreji Latvijā (MEL) D (3) 3101, pl. 7236.
6. *Latvijas ebreju kopienas vēsture*. (1990). Muzejs Ebreji Latvijā (MEL), D(3) B – 780, [kopija mašīnrakstā, angļu valodā]. Izraēlā: Museum of the Jewish Diaspora, 3. lpp.
7. Salnītis, V (sast.), Skujenieks, M. (red., 1936). *Ceturtais tautas skaitīšana Latvijā 1935. gadā.*, 1. Iedzīvotāju skaits, dzimums un pavalstniecība, Rīga, 665. lpp. [elektroniskais resurss] <http://www.csb.gov.lv/dati/e- publikacijas/ceturta-tautas-skaitisana-latvija-1935gada-39161.html>, sk. 03.05.2015.
8. Selma, N. (2010). *Intervija ar Helēnu Sārnu*. Virtuālais muzejs Ebreji Latgalē. [elektroniskais resurss] <http://regionalistika.lv/lv/exposition/varaklani>, sk. 10.04.2014.
9. Strods, K. (2013). *Intervija ar Annu Strodi*. Autora personīgais arhīvs, AS 1–2013
10. Strods, K. (2014). Ebreja friziera Joppes dzīvojamās ēkas foto. Rīgas iela. Autora personīgais arhīvs, KS 4–2014.
11. Strods, K. (2014). *Intervija ar Annu Grigali*. Autora personīgais arhīvs, AG 1–2014.
12. Strods, K. (2014). *Intervija ar Annu Strodi*. Autora personīgais arhīvs, AS 2–2014.

13. Strods, K. (2014). *Intervija ar Staņislavu Garanču*. Autora personīgais arhīvs, SG 1–2014.
14. Strods, K. (2014). *Intervija ar Veroniku Broku*. Autora personīgais arhīvs, VB 1–2014.
15. Strods, K., Gehta, M. (2014). *Intervija ar Blūmu Dimanti*. Autora personīgais arhīvs, BD 1–2014.
16. Strods, K., Pecerskaja, A. (2015). *Intervija ar Antoņina Vecstaudža*. Autora personīgais arhīvs, AV 2-2015, 2. lpp.
17. Strods, K., Pecerskaja, A. (2015). *Intervija ar Broņislavu Smelteri*. Autora personīgais arhīvs, BS 1-2015, 2. lpp.
18. Tessel, P. (2000). *Flight from hell. A true story of the Holocaust*. Creative Arts Book company. Berkely, California: Donalds. Ellis, 151. lpp.
19. Tessels, A. (1972). *2. Pasaules kara veterāna Āvrama Tessela atmiņas (dzim. 1914. g. Varaklānos)*. Muzejs Ebreji Latvijā (MEL) D(3) 3198, pl. 7675.
20. Vītola, G. (2014). *Intervija ar Jāni Bogdanovu*. Autores personīgais arhīvs, JB 1–2014.

Literatūra

21. Britton, D. (2012). *What is Collective Memory?* [elektroniskais resurss] memorialworlds.com/what-is-collective-memory/, sk. 10.04. 2014.
22. Goldmanis, M. (2009). *Ebreji Latvijā II (16. gs.– 20. gs. beigas)*. Mordehaja Dubina politiskā un kulturālā darbība Latvijā 1918.–1940. gadā. Rīga: Latvijas Universitāte, [elektroniskais resurss] http://www.academia.edu/4029987/Mordehajs_Dubins, sk. 14.04.2015.
23. Kalniņa, I. (2006). *Ebreju tēli A. Brigaderes daiļradē*. Grām: Vasiļjeva, E. (galv. red) *Ebreju teksts ebreju kultūrā*. Daugavpils: Saule, 181. – 189. lpp.
24. Lumans, O. V. (2006). *Latvia in World War 2*. [grāmata tiešsaistē], Fordham University Press. First edition, p. 547. https://books.google.lv/books?id=IPv1gjLhtZ4C&pg=PA215&lpg=PA215&dq=varak%C4%BC%C4%81ni+jews&source=bl&ots=JcdDpG7mV7&sig=s4QPG3Lf_1vfNV8wnKNfC4ncUMA&hl=en&sa=X&ei=c2oYVfmPBcH5UJKggWA&ved=0CDcQ6AEwBA#v=onepage&q=varak%C4%BC%C4%81ni%20jews&f=false, sk. 10.04.2015.

25. Malahovskis, V. (2014). *Mērnieku laiki Latgalē (20. gadsimta 20. gadi)*. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 248. lpp.
26. Milts, A. (1997). *Latgalīšu raksturs*. Tāvu zemes kalendārs. Rēzekne: LKCI, 286. lpp.
27. Piļpuks, J. (2002). Varakļānu novads 1920. – 1940. gadā. Grām.: Sondors, K. (galv. red.) *Varakļāni un varakļānieši*. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 46. – 50. lpp.
28. Piļpuks, J. (2003). Par Varakļānu pašvaldībām. Grām.: Sondors, K. (galv. red.) *Varakļāni un varakļānieši*. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 20. – 24. lpp.
29. Počs, K. (2007). Ebreju ienākšana Latvijā. Reliģiskā dažādība Latgalē: mērojot ceļu uz dialogu. 2007. gada 3. aprīļa konferences materiāli, Rīga: Latvijas Bībeles biedrība, 160. – 173. lpp.
30. Senkāne, O. (2012). Žydi. Grām: Šuplinska, I. (galv. red.) *Latgales lingvoteritoriālā vārdnīca I*. Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 836. – 838. lpp.
31. Zeile, P. (2006). *Latgales kultūras vēsture: no akmens laikmeta līdz mūsdienām*. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 746. lpp.
32. Рочко, Й. (2003). Варакляни. Grām: Иосиф Штейман, Дмитрий Олехнович, Борис Волкович, Иосиф Рочко, и.с. *Холокост в Латгалие*. Даугавпилс: Даугавпилсская еврейская община, 109. – 116. л.